

РІВНЕВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЕВОГО АКТУ ВДЯЧНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ Статтю присвячено класифікації та аналізу ілокутивних цілей мовленнєвого акту вдячності. Розглянуті рівневі засоби висловлення вдячності в англійському художньому дискурсі. Ключові слова: мовленнєвий акт, вдячність.

The article deals with classification and analysis of the illocutionary aims of the gratitude speech act. It also reports on the level devices expressing gratitude in English artistic discourse. Key words: speech act, gratitude.

Мета дослідження – детальний опис рівневих засобів реалізації мовленнєвого акту вдячності в англійському художньому дискурсі. Об'єкт дослідження – мовленнєвий акт вдячності. Предметом дослідження служать лексичні, граматичні та стилістичні особливості мовленнєвого акту вдячності. З поставленої мети витікають такі завдання: – встановити ілокутивні цілі мовленнєвого акту вдячності; – визначити лексичні засоби вираження вдячності в художньому діалогічному дискурсі сучасної англійської мови; – визначити граматичні засоби вираження вдячності в художньому діалогічному дискурсі сучасної англійської мови. Матеріалом дослідження послугували тексти сучасних англійських художніх творів, з яких було відібрано 183 висловлення вдячності. Аналіз словникових дефініцій дозволяє визначити мовленнєвий акт вдячності як позитивну оцінку доброти або підтримки/послуги, наданої адресату (переклад наш – І.К.): "a feeling of appreciation for a kindness or favour received" [9, с. 416], а також як "чувство признательности, желание воздать кому за одолжение, услугу, благодеяние" [10, с. 92].

Розділ II. Дискурс у міжкультурній комунікації

На думку Т.В. Ларіної, "благодарность является речевым актом, играющим важную роль в поддержании вежливых отношений между собеседниками, и, несмотря на универсальность, также имеет свою культурную специфику" [1, с. 339]. Різні вчені відносять МА вдячності до різних груп ілокутивних мовленнєвих актів, залежно від того, яку ілокутивну ціль вони визнають домінуючою в даному МА. Засновник теорії мовленнєвих актів, яка послугувала теоретико-методологічною базою для нашого дослідження, Дж. Остін включає МА вдячності до класу бехабітивів, які об'єднують етикетні формули спілкування [2, с. 159]. МА цього класу є експліцитною реакцією на поведінку людей. У термінології Дж. Ліча МА вдячність є конвівіалом [7, с. 104-105]. Ілокутивна ціль конвівіалів – забезпечення гармонічного спілкування між комунікантами. У таксономії ілокутивних актів Дж. Серля МА вдячності входить до групи експресивів, за допомогою яких можна виразити почуття та ставлення [4, с. 15]. Д. Вундерліх відносить вдячність до сатисфактивів, ілокутивна ціль яких така ж, як і в експресивів. Згідно класифікації К. Баха МА вдячності є МА визнання. Назва цього класу ілокутивних актів уже вказує на ілокутивну ціль МА вдячності – признати дії адресанта корисними для адресата, за що і виражається подяка [5, с. 128]. Вітчизняні вчені пропонують інші класифікації МА. Наприклад, О.А. Романов відносить МА вдячності до двох класів: до сатисфактивів, які направлені, як і в

класифікації Д. Вундерліха, на вираження почуттів та емоцій комуніканта (в такому випадку вдячність є щирою, на думку вченого), та до регламентивів (тоді вдячність є формальною, її ілюктивна ціль носить чисто фактичний характер). Н.І. Формановська вважає, що МА вдячності є виключно фатичним МА, який не виражає емоцій чи оцінок і служить для задоволення соціальних норм мовленнєвої поведінки та збереженню соціальної рівноваги, адже відсутність вдячності порушує гармонічний характер спілкування та відносин [6, с. 191]. Отже, МА вдячності здійснюється, перш за все, з метою вираження позитивної реакції/оцінки на поведінку та дії людини. Окрім цього, таким шляхом адресант вдячності намагається встановити гармонічні відношення з адресатом та створити сприятливу атмосферу спілкування, тобто МА вдячності може виконувати функції формул етикету. МА вдячності може виступати експресивом та виражати щире почуття вдячності адресанта за довіру чи моральну підтримку в складній ситуації тощо. Експресивність та етикетний характер МА вдячності визначаються екстралінгвістичним характером, саме тому ці характеристики є варіативними, тоді як реакція на поведінку/дії комуніканта (бехабітивність) є константною рисою досліджуваного МА. У художньому дискурсі висловлювання вдячності можуть бути як шаблонними/формульними, так і оригінальними, що залежить, перш за все, від особистого тезауруса адресанта. У цілому, спостереження над вибіркою показують, що МА вдячності характеризується типовими мовними засобами. Лексичне наповнення всіх виділених нами МА вдячності характеризується переважним використанням дієслова *to thank*, що зустрічається у 88 % прикладів. Для посилення вдячності вживаються дієслова *to appreciate* та *to mean*, кожний у 3.5 % та 1,5 % випадків відповідно. Прикметники, які виражають подяку – *grateful* та *thankful*, – трапляються у 3.5% та 1% випадках відповідно. У разі непрямої подяки використовуються оціночні прикметники *sweet* та *kind* (2% та 0.5% відповідно). На синтаксичному рівні найбільш поширеними моделями вираження вдячності є шаблонні еліптовані моделі *thank you* та *thanks*, а також структури з прийменником *for*, після якого, як правило, слідує іменник або герундій, для вираження аргументованої вдячності: "Have to say, love your turban." "Thank you." [15, с. 67] "And thank you so much for your lovely flowers!" [13, с. 175]

ЛІНГВІСТИКА. Випуск ХІХ

158

"Thank you for doing that stint, anyway," he says. [13, с. 52] "Oh . . . Richard, right? How are you?" she inquired. "Fine, ma'am, thanks." [14, с. 41] "Thanks for tonight," she said. [14, с. 74] "Thanks for helping to pick up around here." [14, с. 15] Однак має місце перформативне вираження вдячності, як у наступному прикладі: "You should leave Lyme... this district. I understand you have excellent qualifications. I am sure a much happier use could be found for them elsewhere." <...> She lowered her eyes. "I thank you. But I cannot leave this place." [11, с. 122] Окрім цього, дієслово *to thank* може використовуватися в якості прямого додатку, що одразу експлікує інтенцію адресанта: "And I also want to thank you again for listening to me." [14, с. 219] Щоб передати глибину та щирість вдячності адресанта, він уживає прислівники-інтенсифікатори *a lot*, *so much*, *very much*. Наприклад: "I'll have a look on my way out, then. And thanks a lot." [12, с. 233] Інтенсифікатор *very* зустрічається, як правило, в комбінації з оціночними прикметниками *kind* та *sweet*; *really* комбінується виключно з дієсловом *to appreciate*. Прикметник *grateful* може посилюватися обома прислівниками.

Проілюструємо прикладами: – "This is very kind of you, Mrs. Blanchard," I said. [12, с. 242] – "Call me Enid, please. Now if you do want any tips, any tips at all, I'd love to give them. I never grow bored of the sound of my own voice. The pleasure would be absolutely all mine." – "That's very sweet of you, Mrs... Sorry, Enid." [15, с. 79] – "I really appreciate you listening to me." [12, с. 316] Граматична категорія способу дії також представляє цікавість для нашого дослідження. В МА вдячності переважає дійсний спосіб, форми якого представляють дію як об'єктивний факт. Наказовий спосіб не вживається взагалі. Умовний спосіб, який було зафіксовано лише у 3 випадках, є одним із важливих засобів інтенсифікації вираження вдячності. Він передає значення бажаності, можливості, зумовленості. Структура умовного способу має дві форми залежно від точки відліку у часовому континуумі – відносно теперішнього моменту мовлення чи відносно моменту здійснення дії у минулому. Наведемо приклади, де за допомогою умовного способу висловлюється подяка адресантам, без яких адресанти не досягли б своєї мети (приклади 1 та 2), побажання жінки, яка знаходиться у безвихідному стані та благає про допомогу (приклад 3), та ввічливий докір, коли новий знайомий дарує дівчині коштовну прикрасу (приклад 4): – "Well, I never would have done it if it weren't for you!" [13, р. 142] – "If it hadn't been for her, and you, I'd never have been offered the directorship." [15, р. 366] – "Sorry, madam, he is engaged in treatments. No one is allowed to disturb him in treatment." – "I understand that but this is an emergency. I'm locked in his flat. I'm meant to be at this lunch... Sorry, please, can you make an exception? I'd be so grateful. I'm desperate." [15, р. 11] – "But it looks better on you." – "Oh. Well, you shouldn't have." [14, с. 78] Далі розглянемо стилістичні засоби вираження вдячності. Ілюстрація висловлення вдячності часто посилюється за допомогою різних видів повторів: звичайних, епіфоричних, кільцевих та синонімічних. Останні супроводжуються градацією. Наприклад: "Thank you so much for doing this! I'm really grateful." [13, с. 318] (синонімічний повтор, посилений градацією) "Well – thanks!" I say. "I'm very happy, thanks." [13, с. 84] (епіфоричний повтор) "Thanks, Sadie. I know she's been..." he stops, loyal to the last. "Well, thanks, that's all." [13, с. 362] (кільцевий повтор)

Розділ II. Дискурс у міжкультурній комунікації

159

Також зафіксовано такі засоби вираження МА вдячності, як розрив та зменшення, які посилюють її експресивність та емотивну вагомість висловлення: "And thanks for . . . You know. Everything." [13, с. 324] (розрив) " 'Thank you' doesn't even come close." [13, с. 336] (зменшення) Висловлювання вдячності є невичерпним джерелом для лінгвістичного дослідження. МА вдячності реалізується на лексичному, граматичному та інтонаційному рівнях мови. Останній рівень є важливим для вираження вдячності, однак саме цей рівень досі не привертав увагу лінгвістів, тому в цьому аспекті ми вбачаємо перспективу дослідження мовленнєвого акту вдячності.

ЛІТЕРАТУРА 1. Ларина Т.В. Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций. – М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2009. – 507 с. 2. Остин Дж. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: Прогресс, 1986. – С. 22-129. 3. Романов А.А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения. – М.: Ин-т языкознания АН СССР, 1988. – 183 с. 4.

Серль Дж. Классификация иллокутивных актов // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: Прогресс, 1986. – С. 170-194. 5. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика. – М.: Восток-Запад, 2006. – 261с. 6. Формановская Н.И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. – М.: Русский язык. – 2002. – 216 с. 7. Leech G. Principles of Pragmatics. – London & New York: Longman, 1983. – 250 p. 8. Wunderlich D. Zur Konventionalitat von Sprechhandlungen // Linguistische Pragmatik. – Wiesbaden, 1975. – P. 1-58. 9. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – USA: Lexicon Publications, Inc., 1993. – 1149 p. 10. Даль В.И. Толковый словарь русского языка. Современная версия. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 736 с. 11. Fowels John. The French Lieutenant's Woman. – London: Vintage, 2005. – 445 p. 12. French Nicci. Killing Me Softly. – London: Penguin Books, 2008. – 359 p. 13. Kinsella Sophie. Shopaholic Abroad. – London: Black Swan, 2001. – 351 p. 14. Sparks Nicholas. The Guardian. – NY, Boston: Grand Central Publishing, 2004. – 494 p. 15. Williams Polly. How to be Married. – London: Headline Publishing Group, 2010. – 376 p.